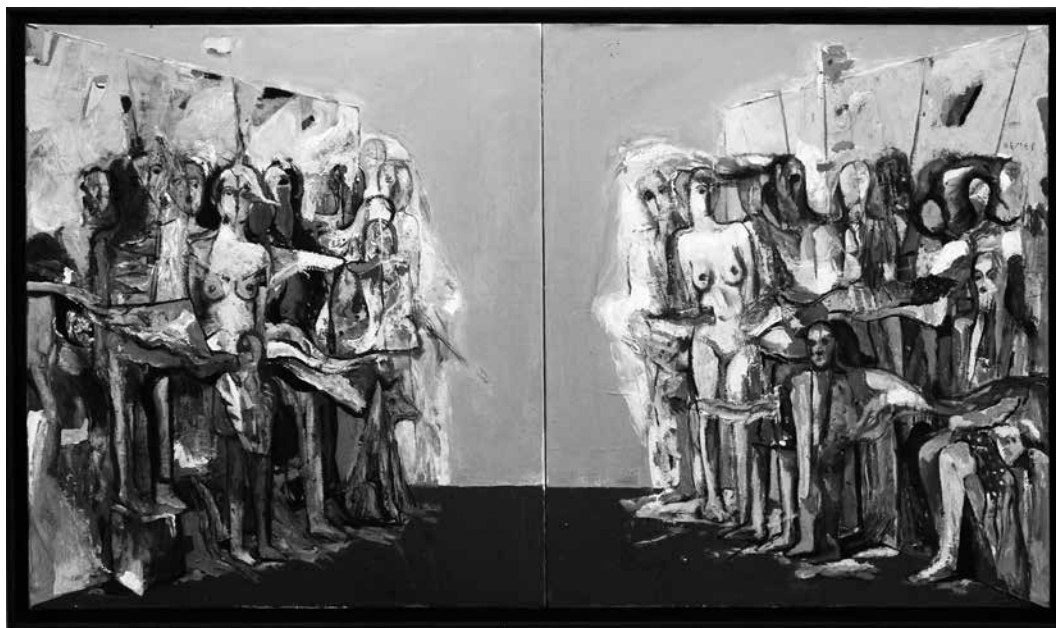

Novotny Tihamér

„...az én maga a színben van”

Nemes László 70!

Nemes László: A szembenállás

Nemes László erdélyi születésű, kolozsvári iskolázottságú, de marosvásárhelyi gyökerű is egyben, amolyan határok feletti hont alapítani kényszerülő, Romániából áttelepült egzisztencia, a legújabbkori közép-európai „újnomadizmus” tipikus képviselője.

Tanulság: a kőolaj elvándorolhat keletkezési helyétől, de fűtőanyagként még visszakerülhet eredeti forrásvidékére, sőt oda is, ahová eredetileg nem szánták!

A művész Zalaegerszegen talált magának új működési területet, itt küzdötte és alakította ki, szerezte meg azokat az új távlatokat jelentő kulturális lehetőségeket, amelyek alkalmassá váltak új hidakat és utakat építő, kis- és nagyközösségeket szolgáló, a regionális határokon átívelő művészeti programja kidolgozásához és megvalósításához.

A 2008-as zalaegerszegi Vajda Lajos-díját, nemcsak nívós és kiapadhatatlan alkotói tevékenységéért, hanem a kulturális közéletben betöltött közvetítői, oktatói és szervezői szerepéért is kapta.

Nemes képzőművészeti világa, ha az anyag és a technika felől közelítjük meg a kérdést, lényegében három alapterületen mozog.

1. A tisztán festői anyagokkal, kenhető pigmentekkel (olajjal, akrillal, akvarellal, pasztellal) létrehozott kép síkján.

2. A kollázs-dekollázs és az anyagfestészet matériás eszközeit használó kombinált kép térbe kilépő univerzumában, szerényebben fogalmazva: síkplasztikájában.

3. A síkot térbe fordító, a festészetet a szobrásszattal ötvöző, valamint az önálló plasztikai törekvések háromdimenziós territóriumában.

Műveivel kapcsolatban legelőször az tűnt fel nekem, hogy szembeszökő szakmai újításai, absztrakt, informel és gesztusos törekvései mellett vagy ellenére, kezdetektől ragaszkodik a hagyományos festészeti műfajokhoz. Így, a *portré*, az *önarckép*, az *akt*, a *csendélet*, a mitologizáló idézőjeles *életkép*, és a *tájkép* tematikái egyaránt megtalálhatók életművében.

A másik alapvető dolog, hogy kifejezőmódjait az elvonatkoztatás és az ábrázolás közötti széles területen kalandoztatja, sőt a két eszköztárat (itt-ott a naiv, a jelteremtő művészet, egyszerűsítő, tömörítő, analízáló és szerkesztő szemléletével keresztezve) meggyőződésből össze is keveri. Képeinek egy tekintélyes része ugyanis az absztrakció és a figuráció határmezsgyéjén táncol, ez művészetének az egyik legfőbb sajátossága. Tudniillik, amikor figurális és ábrázoló, sohasem tisztán naturális vagy reális! S amikor absztrakt és expresszív, sohasem abszolút elvont és tárgy nélküli! Inkább asszociatív és sejtető.

Az egykor volt Miklóssy Gábor-növendék megőrizte és továbbvitte mesterének használható szellemi örökségét. Például az anyaginak és a spirituálisnak, a szépségnek és a szellemiségnek az összekapcsolását a képek jelrendszerében; a vad, felbontott formáknak és az aranymetszéses szerkesztésnek, az élénk vagy visszafogott színeknek és a leplezetlen érzelmeknek, az intellektuális és a tudattalan tartalmaknak paritásos alapon működő kiegyensúlyozását és arányos megjelenítését a felületeken.

Mert kétségtelenül látható, hogy a művész a kezdetektől vissza-visszatér az önként vállalt tradicionális keretekhez. Ezek a visszatérések azonban mindig egy-egy új formai, technikai és eszközhasználati megközelítéshez, tálaláshoz, illetve új érzelmi-gondolati felfrissüléshez és feltöltődéshez kötődnek. Az aktok, portrék, önarcképek, csendéletek, idézőjeles életképek, és tájképek mind-mind ilyen önként magára vett, kitüntetett műfajai kísérletező, kereső-kutató festészetének. Az ő esetében ezért, találójabb lenne újraértelmezetten visszatérő témaciklusokról beszélni.

Nemes László: Menyasszonyi csokor elhervadva I.

Nemes László: Önarckép - Meditáció

Alapvetően mindig a tér és a forma viszonya izgatta őt. Ez minden művének alfája és ómegája. Mintha mindig jelenetekben vagy jelkoncentrátumban gondolkodna, ezért általában kiemeli! Sokszor oly módon hangsúlyozza ábrázoló motívumait vagy félabsztrakt formaösszpontosításait, hogy azok mögé egy-egy imaginárius (tehát nem valóságos, inkább elképzelt) vagy illuzórikus (tehát látszólagos) teret, egy-egy kubisztikusan leegyszerűsített térkulisszát, vagy egy-egy mögöttes lapot (tükröt), illetve befoglaló formaként egy-egy geometrikus síkidomot (téglalapot, háromszöget, trapézt, ablakot, keretet) helyez. Jól követhetők ezek az ábrázolási módosulások például csendéleteiben, önarcképeiben, portréiban és atkképeiben is. Ez utóbbiak esetében világosan elkülöníthető formai és technikai ciklusokban jelentkeznek a nőiességet, a női nemiséget, az erotikát és/vagy a (szent) szépséget kidomborító, hangsúlyozó képtípusok.

Úgy mint: az állatszereplőket is alkalmazó korai mezítelen mellképek; a környezetükből tudatosan kivágott, kiemelt (rendszerint felül- vagy szembenézeti) hús-vér torzók; a későbbi külső vagy belső tájjá alakuló, kulminációs topográfiai testpontokba sűrűsödő, illetve szimbolikus vagy ikonikus formákká nemesedő, szakrális totemekké váló testdomborulatok, testhajlatok és testnyílások, a biomorf jelrendszerré absztrahálódott expresszív szerelemi jelenetek és virágcsendélet jelbeszéddek, vagy mondjuk így: festészeti virágénekek (lásd a *Menyasszonyi csokor*-, *Friss virágok*- és „*Húsevő virágok*”-ciklusát); a geometrikus foglalatokba fotólenyomatként dermedt, vagy a kézmozdulatfoltok gesztusaiból előhívódott, az emlékeztet majdnem egynemű festékmassza falába helyezett, gyönyörűsége szendergésükben kielégülten elnyúló, női fejek és testrészek.

Nemes László: Zalai Madonna

Nemes szereti nézni, bámulni, megélni, tanulmányozni, megítélni a természetet, az embereket és a körülötte vibráló, viruló, szenvedő, fájó érzéki dolgokat és helyzeteket, s ezekre az élményekre visszakacsintva, viszsza-szomjazva építi fel a saját tereit, színpadait, formáit, színeit és jeleneteit, amelyeknek a valóságos főszereplője mindig a lelki ön-maga: azaz saját tapasztalatait, benyomásait, „adatgyűjtéseit” és belső képeit vetíti műveibe. Vagyis az empirikus érzékelésen innen és túl a tudatalatti világ felbukkanásának fontosságát, az asszociációs mezők közbelépésének jelentőségét, de a morális egzisztencia fontosságát is egyformán hangsúlyozza.

Festményeiben és grafikáiban gyakran ábrázolta magát méltóságteljes, bölcs bohócként, aki néha áldásosztó mozdulatot tesz „hívei” felé, akár egy türelemre intő, kitartásra buzdító (emberi) „Pantokrátor”. Az áttelepedésekor a bohócsapkát egy újabb festményén levette, s talán a búcsú gesztusaként egy sötétzöld hegyvonulat előtt álló világoszöld kubusra helyezte. Egy másik hitvallásszerű önarcképén sámánnak festette önmagát, ökörszarvakkal, busószerű (maszka) arccal, sárga széki szalmakalapban, feje felett jobbról napjellel, balról a csillagéval, testén kék lajbival, összekulcsolt tenyerében kis életfapalántával. A bohóc persze, régebben néha az árva, ágrólszakadt madárijesztő jelmezébe bújt, ám újabban alakot váltott: a homunculus-gnómság, a gender-torzság szerepében tetszeleg –, az ironia fájdalmasan tragikomikus végjátékként.

A '90-es évek az új kísérletezésekkel, egy, az otthonról hozott formanyelv helyébe lépő, a gravitáció, a statikusság törvényeitől elszakadni kívánó absztrakt és expresszív lebegő világ megalkotásával teltek el (összefoglaló néven ez volt az ún. *Motívumok-ciklus*). Ezekben a nyomdafestékkel rétegesen felhordott felületekben, ahol a hengerezés, a nyomókartonozás, a festékvizezés, a csurgatás, a frottázsolás, a benzinlevonat-átültetés, a fotó- és fénymásolat-beragasztás poszt-popos gesztusai mind-mind szerepet kaptak, a művész – mintegy kitérve a természet világából – megteremtette magának a saját elementárisan alanyi és szuverén forma-, felület- és jelrendszerét. Ettől kezdve Nemes minden újabb és újabb ciklusában és témafelvetésében erős szerepet játszik a merész gesztusképzés, a felszabadult ecsetjárás, a felfokozott színkezelés, a felületképző anyagrétegezés, a plasztikus jelteremtés, az applikációs technikát alkalmazó kollázs- és montázselvűség, valamint az ellentétekre épülő textúra-alakítás. Így újulnak meg nála a már emlegetett hagyományos festészeti műfajok.

A portrék között megjelennek például a Mona Lisa festményt a neodadaista gesztusokkal „átszerkesztő”, dehonesztáló típusú kombinált képek, majd az egészen más érzelmi oldalról kisajátított, újra szakralizált, szintén a beragasztásos technikai megoldásokkal élő, színezett anyagpaszta-felületeket illetve jeltermészetű plasztikus gesztuselemeket alkalmazó

Nemes László: Önarckép

Garamszentbenedeki Madonna -típusú sorozat darabjai. Ezzel a ciklussal olvad egybe, illetve ebből nő ki az úgynevezett *Zene -sorozata*. Ezek a festményeken a zöldek és a vörösek viszik a prímét, s a narancsok és a rózsaszínek, a lilák és a sárgák adják a kíséretet, a kontr-tür-feketék pedig a kontrát, s az erős lüktetésű, tobzódó színhangulatokat és színáramlásokat az itt-ott felbukkanó fekete-fehér fénymásolat-arcberagasztások, a rajzos hegedű- vagy zongorabillentyű-motívumok, valamint a betűkonkrétumok ellenpontosozzák.

A már említett erotikus aktok között – valószínűleg az előbbi ciklus ellenhatásaként – felbukkannak az ikonikusság irányába vitt, az előzőkhez hasonló technikai megoldásokkal élő, de a festett és/vagy ragasztott felületeket olykor a nyersvászon kontrapunktjával kiemelő egyszerűbb képtípusok is.

Közben Nemes - körülbelül a '90-es évek közepétől kezdődően - Szily Géza hatására és biztatására a korai Kandinszkij-művekre emlékeztető félabsztrakt akvarell tájképek festésébe kezdett. Gondolok itt a drámai, füstös-kormos *Koszovó-ciklus* darabjaira, és az ezzel elentétes, pannon eleganciájú *Lendva vidék*, *Lendva hegyi nosztalgia*-sorozat munkáira, mely utóbbiakban visszatért a természet színeihez és anyagaihoz, a klorofillhoz, ahogy ő mondaná.

Erre az expresszív indulatfestészetre a csendéletképeknek újabb sorozatával, az úgynevezett „*Virágok*” című ciklusával teszi fel a koronát, ahol az *a la prima* feldobott, lobogó, tobzódó félabsztrakt színpamacsok, a lángoló kolorit-orgiák és rezgő-hullámozó szivárványenergia-csokrok szinte érzéki gyönyörökbe kergetik, szín-tubájukba szippantják a szemlélőt. „Zöld” – olvashattuk egyik közelmúltbéli dunaszerdahelyi kiállításának meghívóján 2013-ban, ahol az utóbbi néhány év ilyen tematikájú festményeinek legjavát tette közzemlére. Pontosabban fogalmazva, vagy inkább a tapasztalati érzékiségből kiindulva, a zöldbe mártózó zöldek, a zöldben tobzódó zöldek, a zöldtől csöpögő zöldek, a zöldtől zöldig lobogó, sötétedő és világosodó klorofillek gomolygását, lendületét, életmozdulatait, „titáni” és szentlelkes erejét láhattuk növekedni és fogyatkozni ezeken a képeken. Persze itt-ott előtörték, elő-előbukkantak a zöldek közül a vörösek és a melegebb színek is, mint a narancsok, a sárgák vagy a rózsaszínek, nemkülönben a feketék és a fehérek. Jegyezzük meg: „az én magam a színben van” – állítja Rudolf Steiner. A vörös vagy piros szín a magyar népművészetben a leggyakoribb. Tradicionálisan elsősorban az öröm, a lelkesedés, az ünnepi hangulat, az egészség, a szerelem kifejezője. De a pirosnak a vérrel, a tüsszel, a fénnel és a nappallal is van kapcsolata. A vérontás, a háború, az ördögi vonzások, pokoli borzalmak színe úgyszintén a piros. A katolikus liturgiában Krisztus és a vértanúk színe. 2012-ben azt írta nekem Nemes László, hogy „így, 60 éven túl, már csak a tiszta festészet érdekel. Mindent, amennyire lehetett, a tradicionális kifejezőeszközökre szűkítettem: az ecsetre és a festékre; valamint a két fontosabb komplementer színre. (...) A Távol-Kelet és a Kalotaszeg színvilága kell, hogy összpontosuljon képeimen. (...) Maximális feszültséget szeretnék elérni kevés eszközzel és főleg a színek mágikus, ösztönös erejével. Kisgyerekkorom óta bennem van e két szín; a nagymamám bibliájában hordott trikolór és minden, ami Kolozsvárott a magyarságot és ezt az életérzést jelentette: a nagy élmény és a különös, megmagyarázhatatlan vonzódás e komplementerek irányába”.

Hamvas Béla *Wordsworth vagy a zöld filozófiája* című esszéjében a következőket írja: „a zöld a legkevésbé emberi szín, amely az emberi világtól legtávolabb fekszik, és a szín az embert el is emészti. [...] A wordsworth-i természet is ilyen égés, ilyen zöld fellángolás, lobogó zöld tűz, égő és forró zöld. [...] az őstűz, az a tűz, ami a füvekben ég. [...] A zöld a szentlélek színe.”

Aki tehát a zöld természetét átéli és megérzi, az misztikusan lát. S aki misztikusan lát, az a látható és a láthatatlan jelenségek között lévő viszonyt felfedi.

Nemes László: Zalai Madonna

„A misztikus szem meglátja [...], hogy az anyag mögött szellem van, a test mögött lélek.” Nemes Lászlónak az a véleménye, hogy minden alkotói műfajban, ahol lélek és eszme létezik, mindig a gyökerek tisztasága, a mélyről jövő erő nagysága a fontos, akár csak a természetben. Szerinte ezt a szűzi tisztaságot veszítettük el a globalizáció „eredményeként”. Pedig átértelmezett, átdolgozott formában újból megtalálhatnánk magunkban ezt az erőt, ezeket a gyökereket. Ilyen figyelmeztető jel, tanúság és tanulság számára a tragikusan korán elhunyt Nagy Pál képzőművészeti hagyatéka, életműve, amely eszmeiségében, érzés- és formavilágában „kilógott” a korabeli erdélyi világból. Mégis, amit teremtett, az egy olyan önálló, rendhagyó transzszilvan - arculat, amely versenyképes a trendek és a főáramok mesterséges univerzumaival. A művészet tehát trepanációs művelet is egyben, amely áthatol a megkövesedett, megkérgesedett tudati rétegeken, hogy feltárja az ember tudattalanjában őrzött primordiális képességeit – mondhatnánk Krizsbai Sándor után szabadon.

Nemes László rendkívül örül annak, hogy ebben a nagy globalizációs jövés-menésben van egy hely számára, nevezetesen a szentkozmadombi tanyája, ahol biztonságérzet tölti el, ahol érti a természet által teremtett táj, domborzat és vegetáció misztikáját, a föld, a víz, a levegő szerkezetét, a helyi génusz lélekre ható kisugárzását, amely nem feledteti vele az összehasonlításból származó nagy szellemföldrajzi összerakás Hamvas Béla-i izgalmát. Vagy ahogy másképp mondaná: „a napi fizikai létünk csak egy illúzió, a lelki otthonosság nélkül semmit sem ér”.

Nemes nagyon is tisztában van azzal, hogy csak annak lehet jövője, akinek múltja van. Ő tehát nemcsak, hogy nem tagadta meg, de keresi, kutatja is európai és nemzeti műveltségi gyökereit és szellemi közegét. Vállalja szűkebb és tágabb társadalmi környezetét, megvallja hovatartozását, személyes hitbéli elkötelezettségét, megfesti érzelmi életét és élményeit. Tudja, hogy a valódi művészet nem pusztán „exhibíció”, magamutogató feltűnési vágy – nota

bene!: még önarcképei által sem azok! –, de egy olyan folyamat eredményeként születik meg, amelynek megvannak a szilárd alapjai. Mert az egyéniség csak úgy születik és marad meg, ha szuverén kifejezési eszközei nem levegőbe rakott vakolatra, „hanem mélyen alapozott építmény falára kerülnek” – ahogy Miklóssy Gábor is állította egy vele készült riportban.

Nemes egyik levelében a következőképpen összegez: „Az emberi lét, a genezis alapjait keresve jutottam el újból a női testhez, születésünk, létünk, érzelmeink tárgyához, a *Földanya*, a tudat alatti titkok fantasztikus világához. Nem annyira egy szürrealisztikus világba, inkább a tiszta valóságba, a női teremtmény érzelmi és tudati feltárásába.”

Genezis című ciklusának erőteljesen robbanó, repülő, fröcskölő gesztusrendszerét és a dinamikus festői folthatásokban igencsak bővelkedő képháttereit és azokat a tömörszerű, érzékeny plasztikus női testeket látva, amelyekeken keresztül-kasul futkosnak az érzelmi elfojtásból vagy elragadtatásból származó, lávaszerűen kibuggyanó, nyomhagyó szenvedélyek és vágyak, és szinte szétfeszítik az adott kereteket, valóban felidéződnek bennünk előző sorozatainak a teremtés műveletét és csodáját metaforikusan utánzó, a tere és a síkot össze- vagy inkább egybekavaró színenergiák heves és robbanékony kézmozdulatai.

Mindezeket látva és tapasztalva az már bizonyos, hogy Nemes számára „a hideg objektivitás nem lehet célja a képzőművészetnek” (Miklóssy Gábor), még akkor sem, ha már legalább harminc esztendeje próbálja beemelni a festészetbe a fotográfia tárgyilagosabb, elidegenítőbb technikai megoldásait. E művek esetében a célja nem kevesebb, mint az elvont és a hús-vér közelségű igazságok közvetítése; a tapintás, az ízlelés, a szaglás érezhetővé tétele a vizualitás segítségével: azaz a szinesztézia festészet útján történő közvetítése.

Genezis – mondja a művész, s a szó, amely származást, keletkezést, eredetet jelent - sőt nagybetűvel még a *Teremtés Könyvét* is megidézi bennünk - egyaránt utal az alkotó formanyelvének fejlődésvonalára, de a teremtés metaforikus voltára is, amelyben ő mintegy folyamatosan megkísérli és megismétli az örök *Éva* archetípusának tudatalattinkból történő egyszerre szent és profán előhívását.

Klasszikus értelemben az akt (a portré, az önarckép) sohasem olvad össze a környezetével, se az enteriőrrel, se a természettel: mondhatni, világít, azaz kiliváglódik, kiemelkedik abból, amiben van. Ő azonban sokszor fölülírja ezt a törvényt. Például kettős viszonyulásokban tárja elénk *szellemi tükrének* teremtményét, az aktot. Tudniillik egyszerre rombolja és építi, kezével megmarkolja, és gesztusaival megsebz, teljességét csonkolja, és testrészeit kiemeli, nyíltan bámulja, és rejtőzködő szeméremmel meglesi, imádja és megveti, megostromolja és felmagasztalja, Szent Sebestyénként és Lédaaként kezeli, Aphroditének és Lilitnek láttatja, gondolatban magáévá teszi, és vétkeivel megsiratja, kihirdeti és tudattalanjába zárja, mitizálja, és idollá avatja, szigetként és tengerként szemléli annak eszményi szépségét.

S ezzel párhuzamba állítva, legújabb önarcképei a lélek mélységes bugyraiból kiáramló, a mulandósággal szembenező kétségbeesések, önmarcangoló fájdalmak, felkorbácsolt indulatok, szívbemarkoló érzések és a reménytelenség kísértéseibe esett kétségbeesések bacon-i allegóriái; káros, ellenséges és veszélyes hullámhosszak társalgói; felbomló interferenciák közvetítői; sokkoló információs energiányalábok érzékelői.

2009-ben azt írtam az akkor 61 éves művésznak, hogy aki ilyen festői képességekkel és kvalitásokkal rendelkezik, mint Nemes László, aki az anyagkezelés és festékfelrakás, a színalkotás és színkeverés, a formaképzés és formaadás, a szerkesztés és komponálás, a vonal- és ecsetjárás minden megtanulható és elsajátítható Graham Sutherland-i, Gadányi Jenő-i, Bene Géza-i, Vaszilij Kandinszkij-i, Robert Rauschenberg-i és Francis Bacon-i csínját-bínját ismeri, s aki ilyen átérzéssel és odaadással öleli magához és írja ki magából a világot, s aki ennyire sírva és nevetve is társa az érzékek birodalmának és a metafizikának, a szentnek és a profánnak, az ne csak kis képekre pazarolja tehetségét és energiáját, hanem fessen végre önmagához méltó, NAGY (méretű) KÉPEKET (is)!

Én teljes szívemből ezt kívánom neki (az idén 70 esztendőös briliáns festőművésznak): minél több óriásképet az embernek, a szellemnek, a léleknek és Istennek!